

זהר הקדוש

עם ביאור
הפּתַר והַכְבוֹד

יום הכיפורים • כח ומועלת התשובה

- שהרי מה שנפגם בספירות העליונות על ידי החטא, **אתקין ליה** - מתקן אותו מלמטה, ומפרש, ובמה מתקן את הספירות העליונות, על ידי ששב בתשובה. ומביא ראיה שהתשובה מתקן את הספירות העליונות, דכתיב - שכתוב בפסוק

שהובא לעיל, 'איש או אשה כי יעשו וגו' מקל חטאת האדם למעל מעל בה', ומשמעות הפסוק, שעל ידי חטאו הזיק לו ולכל העולם, ומכל מקום נאמר, 'והתודו את חטאתם והשיבו' הבינה שיכול לשוב בתשובה, והטעם, שהרי ותשובה שהיא בינה, אתקין כלל - מתקן את הכל, כלומר, אתקין לעילא - מתקן בספירות העליונות, ואתקין לתתא - ומתקן בחטא למטה, ואתקין לגרמיה - מתקן את עצמו, ואתקין לכל עלמא - ומתקן את כל העולם מהטינוף שטינוף בחטאו, ונמצא שאין התשובה מתקנת את החוטא לבד, אלא מתקנת גם את כל העולם.

אחר שביאר רבי יהודה את מהות התשובה וכוונה, רבי יצחק מבאר שעיקר מעלת התשובה כשעשית מיד אחר החטא, אך אחר שנגזר הדין ומדת שורה בעולם אינה מסתלקת עד שתשלים את העונש.

פתח רבי יצחק לדרוש אבתריה - אחר דברי רבי יהודה, ואמר, כתוב (דברים ד ל) 'בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה וגו', ומדייק ממה שכתוב 'בצר לך', משמע, שמידת הדין כבר פגע בחוטא, אולם מכאן גם תלמוד דתשובה מעליא מכלא - שתשובה מעולה וחזק, יועיל ביותר מן הכל להינצל מן העונש, והיינו 'ממצאוך' על ידי תשובה חזקה, והיינו דווקא עד לא ישרי דינא בעלמא - עד שלא ישרה הדין בעולם, קודם זמן 'בצר לך', אבל דבית דשרי דינא - לאחר ששורה הדין בעולם, תקיף חיליה - חזק כוחו של הדין, ואז מאן יעבר ליה מעלמא ויסלק ליה - מי יכול להעביר אותו ולסלק אותו מהעולם, דהא פיון דשאר דינא - שהרי כיון ששורה הדין, לא אסתליק עד דישתלים - לא מסתלק עד שיושלם הדין בחוטא.

אף על פי שאם יצא הדין לשרות אי אפשר לבטלו על ידי התשובה, עדיין צריך לשוב בתשובה גם לאחר הדין כדי לתקן כל מה שפגם.

בתר דאשתלים - אחר שהושלם הדין, והעונש נעשה באדם החוטא, ועבד תשובה - והוא עשה תשובה על חטאיו, אתקין עלמין פלהו - מתקן העולמות כולם שנפגמו מחטאיו, לכן צריך לשוב בתשובה גם לאחר שלקה בדין. וכך משמע מהמשך הפסוק, דכתיב - שכתוב 'ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים',

שמשמעו, שנעשה דין בעולם, ומכל מקום פתיב בהמשך הפסוק (שם פסוקים ל-לא) 'ושבת עד ה' אלהיך וגו' ושמעת בקולו פי אל רחום ה' אלהיך וגו' לא ירפה ולא ינחיתך הרי, שצריך לחזור בתשובה.

לאחר שביאר רבי יצחק כי גם לאחר שלקה החוטא על חטאיו חפץ הקב"ה שישוב בתשובה, מבאר מדוע חפץ הקב"ה בתשובה גם לאחר שנשלם הדין ואין משמע כן מן הפסוק. ושואל על מה שהוזכר בפסוק 'באחרית הימים', מאי איפא הכא - מה ענינו כאן בפסוק, כיון שענין הפסוק 'ומצאוך כל הדברים האלה' הוא

במאמר זה יבואר שהחוטא פוגם ומזיק את כל העולם, ועל ידי תשובתו מתקן הכל. ויבואר שעיקר התשובה לפני ששורה הדין כיון שלאחר ששורה הדין אי אפשר לסלקו עד שיושלם הדין, אך עדיין צריך לשוב בתשובה גם לאחר שנשלם הדין. ומבאר שיש תשובה של בינה ותשובה של מלכות, ובשתיקן יש שתי מדרגות של תשובה.

רבי יצחק ורבי יהודה הוו אזלי מאושא ללוד, אמר רבי יהודה (נ"א יצחק) נימא מילין דאורייתא וגו'. פתח רבי יהודה (ס"א יצחק) ואמר, 'פי יפתח איש בור או פי יכרה איש בור' וגו' (שמות כא לג). מה פתיב פתריה (שם פסוק לד), 'פעל הבור ישלם וגו'. ומה על דא פה, מאן דגרים לאבאשא עלמא פחובי על אחת פמה וכמה. אלא תוהקא דאף על גב דאבאיש עלמא, אמאי אית ליה תשובה. פמה דכתיב (במדבר ה ו-ז), 'איש או אשה כי יעשו וגו' והתודו את חטאתם והשיבו'.

אלא ודאי דא מהניא להו, בגין דעבד תשובה, כפיכול הוא עבד ליה ממש. דהא מה דפגים לעילא, אתקין ליה, ובמה בתשובה. דכתיב 'איש או אשה כי יעשו וגו', והתודו את חטאתם והשיבו, ותשובה אתקין כלל, אתקין לעילא, אתקין לתתא, אתקין לגרמיה, אתקין לכל עלמא.

פתח רבי יצחק (ס"א יהודה) אבתריה ואמר, 'בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה' וגו' (דברים ד ל). 'בצר לך', מכאן דתשובה מעליא מכלא, עד לא ישרי דינא בעלמא. דבתר דשרי דינא תקיף חיליה מאן יעבר ליה מעלמא ויסלק ליה. דהא פיון דשאר דינא, לא אסתליק עד דישתלים. בתר דאשתלים, ועבד תשובה, אתקין עלמין פלהו. משמע, דכתיב 'ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים', וכתוב (דברים כ פסוקים ל-לא) 'ושבת עד ה' אלהיך וגו', פי אל רחום ה' אלהיך וגו'.

'באחרית הימים', מאי איפא הכא.

לעיל (אמור צח): מבואר כי כל התיקונים נעשים על ידי הבינה שהיא מידת התשובה. ועתה יבואר כי על ידי החטא פוגם בבחינת בינה, והתשובה היא תיקון וחיודוש בחינת בינה אשר בזה יתקנו כל שאר הקלקולים שנגרמו מן החטא.

ומתרץ, אלא, ודאי תשובה דא מהניא להו - הזה מועיל לחוטאים לתקן את כל העולם, והטעם, בגין דעבד תשובה - בגלל שעושה תשובה, על ידי זה כפיכול הוא - הקדוש ברוך הוא עבד ליה ממש - עושה גם כן תשובה, והיינו שמתקן את מידת התשובה שהיא בינה, דהא מה דפגים לעילא

רבי יצחק ורבי יהודה הוו אזלי - היו הולכים מאושא ללוד, אמר לו רבי יהודה - לרבי יצחק, נימא מילין דאורייתא וגו'. נאמר דברי תורה ונלך בדרך. פתח רבי יהודה ואמר לפרש את הפסוק (שמות כא לג), 'פי יפתח איש בור או פי יכרה איש בור וגו' ולא יכספו ונפל שמה שור או חמור', ומתו מחמת נפילתם לבור, ושואל, מה הפירוש בפסוק דכתיב בתריה - שכתוב לאחריו (שם פסוק לד), 'פעל הבור ישלם וגו' כסף ישיב לבעליו' - והרי היה לו לומר בסוף פסוק הראשון 'כסף ישיב לבעליו', ולמה לו לחזור בפסוק השני 'בעל הבור ישלם', ומתרץ, שיתור זה בא ללמדך, שאף על פי שגוף הקרקע שייך לרבים, הרי הוא 'בעל הבור' להתחייב בנזקים שיהיו, ואם כן יש לדייק ומה על דא פה - ומה על נזקי בור, שהיה מקום לומר שכל אחד ישמור על עצמו שלא להינזק, ומכל מקום חייבה התורה את המזיק, אם כן כל שכן מאן דגרים לאבאשא עלמא פחובי - מי שגורם לטנף את העולם בעוונותיו, ואין האחרים יודעים כלל להישמר, על אחת פמה וכמה שהוא חייב בעונש.

אחר שביאר רבי יהודה שהחוטא פגם והזיק את כל העולם, מקשה אם כן איך מועילה התשובה הפרטית של החוטא.

אלא תוהקא - אני תמה בענין זה, דאף על גב דאבאיש עלמא - שאף על פי שהחוטא טינף את העולם בעוונותיו, אם כן אמאי אית ליה - למה יש לו תשובה על חטאיו ונפטור מעונש, שהרי פגם והזיק בחטאו את העולם, ואם כן מה מועלת תשובת היחיד, על הזיק של רבים. ומביא ראיה שמועיל תשובה, אפילו אם יש הזיק לאחרים, פמה דכתיב - כמו שכתוב (במדבר ו ו) 'איש או אשה כי יעשו וגו' מקל חטאת האדם למעל מעל בה', וממה שכתוב 'מכל חטאות האדם', משמע שעל ידי החטא הזיק את 'כל האדם' אשר עלי אדמתו, ומכל מקום כשרוצה לשוב, נאמר (שם פסוק ז) 'והתודו את חטאתם אשר עשו והשיבו', כלומר, שיכול לשוב בתשובה, ועל זה תמה איך מועלת תשובת היחיד, מאחר שקלקל את הרבים.

מידת המלכות האמורה כאן היא מידת המלכות של עולם האצילות, שהיא מקבלת את השפעה מן הספירות העליונות ומשפעת אותו לעולמות 'בריא' 'יצירה' עשיה'. והנה לעיל התבאר שקודם התשובה היו כוחות הדין והחיצונים אחוזים במדרגות שמתחת לבינה, ובשעת התשובה חוזרת הבינה להשפיע רחמים וממתקת את הדינים שהיו אחוזים במדרגות האלו. וכך היה גם אצל המלכות שאף היא מקבלת מן הבינה, ולכן בעת הפגם לא קיבלה ממנה רחמים ונאחז בה הדינים והחיצונים, ופרצו את גדרה והיו יונקים ממנה את שפעה, ובעת התשובה היא נמתקת ומשפעת שוב את שפעה לעולמות 'בריא' 'יצירה' עשיה', ומבאר שזוהי 'תשובה' סתם.

ומתוך שאינו כן - אלא דא אקרי תשובה - אלא זה [המלכות] נקראת תשובה על שם פעולות התשובה שיש בה כמו שיש בבינה, הן 'תשובה סתם' והן 'תשובה שלימה'. ומתחיל לבאר 'תשובה סתם' - כאשר חוזרים הרחמים כנגדה להשפיע עליה מן הבינה, ואז היא תבת על כל אינון אוכלסין - והיא שבה לכל חילותיה שהם עולמות 'בריא' 'יצירה' ועשיה' - וינקא לון - ומניקה להם את שפעה, וזוהי 'תשובה סתם' של המלכות שהיא חוזרת להשפיע את שפעה כשם ש'תשובה סתם' של הבינה היא כשחוזרת להשפיע רחמים.

ומבאר עוד מהו ענין 'תשובה שלימה' שיש במלכות. וצריך להקדים כי כל העליות למעלה נעשות על ידי מידת המלכות, ועליות אלו מעוררות יחוד וזיווג בעליונים, ועליות נפש החוטא על ידי מידת המלכות לעורר היחוד העליון, וזו היא 'תשובה' שלימה' שבמלכות.

ותשובה מעליא - ותשובה מעולה שהיא 'תשובה שלימה' שיש במלכות, היא כד אתמסר נפשא לגבה - כאשר נמסרת הנפש אל המלכות, דהיינו שנעשה החוטא תשובה גדולה עד שמת מתוך תשובתו, והמלכות מעלה את הנשמה ונטיל לה - ונטול קודשא בריך ממנה את הנשמה בזמנא דאיהי בתשובה - בזמן

שהנפש היא בתשובה עד שמסרה נפשו לגמרי. וזוהי מתעורר התפארת להתייחד עם המלכות להשפיע לה שפע חדש המתקן וממתק את כל הפגמים שנעשו על ידי עוונות האיש ההוא, כדון כלא אתמסר לעליא ותמא - אז בזה הכל נתקן למעלה ולמטה, העולמות העליונים והתחתונים, כלומר, ואתמסר הוא - ונתקן האדם שמסר נפשו בתשובה הן למעלה והן למטה, וכן התקן כל עלמא - כל העולם שנפגם בעוונותיו הן למעלה והן למטה.

מבאר לעיל כי גם לאחר שנעשה הדין יש תועלת לתשובה. ועתה מביא ראיה לכך מיונה הנביא ששב בתשובה לאחר שנעשה עמו דין וניצל.

חייבא חד בעלמא - רשע אחד שחייב בעוונותיו נמצא בעולם, קלקולא דכמה אחרנין בגיניה - קלקול של כמה אנשים אחרים בגללו כיון שמעורר עליו את הדין, ווי לחייבא ווי לשביבה - איך לרשע ואיך לשכנו. תא חזי - בא וראה, יונה - הנביא, בגין דלא בעא למיהא בשליחותא דמאריה - בגלל שלא רצה ללכת בשליחות קונו, וברח מלפני ה' בספינה בים, כמה בני נשא הוון אתאכידו בגיניה בימא - כמה בני אדם היו נאבדים בגלל וטובעים בים, כיון שהיו בסביבתו של החוטא והדין שהתעורר עליו התעורר גם עליהם, עד דכלהו אהדרו עליו ודאינו ליה בדינא בימא - עד שכל אנשי הספינה חזרו עליו, ודנו אותו דין להשליכו לים, ונדין אשתיזבו כללו - ואז ניצלו כל אנשי הספינה. וקודשא בריך הוא, חס עליה לבתר - והקדוש ברוך הוא ריחם עליו אחר כך, והציל אותו, וישיב פמה אוכלסין בעלמא - והציל על ידו כמה המוני בני אדם בעולם, והם אנשי יונה שחזרו על ידי יונה הנביא בתשובה ועל ידי כך ניצלו ממותה.

העונש שנעשה בסיבת העוונות, אם כן במה שייך ענין 'אחרית הימים' לעונש על העוונות שהוזכר לפני כן.

ומתוך, אלא - כוונת הפסוק בהזכירו את 'אחרית הימים', לאכללא כנסת ישראל - לכלול את כנסת ישראל שהיא השכינה הנקראת 'אחרית הימים',

דאיהי בגלותא - שהיא בגלות יחד עם בני ישראל כדי לשמור עליהם, ואשתכחת בעאקו דלהון - ונמצאת בצרה שלהם, כיון שהפגם והצער שנעשה לעם ישראל בגלות על ידי החטאים נעשה גם לשכינה בעולמות העליונים על ידי הקליפות, ואף על פי שעל ידי הגלות מגיע צער ופגם להשכינה לא שבקת לון לעלמין - לא עוזבת אותם השכינה לעולם, וזוהי כוונת הכתוב 'ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים', לומר כי כל הדברים האלה ישנה גם לשכינה הקדושה שהיא 'אחרית הימים'.

כיון שגם השכינה לוקה כאשר לוקה החוטא, לכן צריך לשוב בתשובה גם לאחר שנעשה הדין, כדי לתקנה מן הפגם.

תיקון השכינה מן הפגם הוא על ידי התשובה שנעשה לאחר שנעשה הדין, ובגין כן קודשא בריך הוא אף על גב דאשרי דינא בעלמא - ומפני כך אף על פי שהקדוש ברוך הוא השרה את הדין בעולם מחמת העוונות של בני ישראל, בעי - רוצה הקדוש ברוך הוא דיהדרון - שיחזרו בני ישראל בתשובה, כדי שיהיה להם תועלת, שלאחר שנגזר הדין הוא לאוטבא להו בהאי עלמא - להיטיב להם בעולם הזה על ידי השפעה שמתחדש אצל השכינה על ידי התשובה, ובעלמא דאתי - וכן להיטיב להם בעולם הבא כי לא נתמרק החטא לגמרי על ידי יסורין לבד אלא עם מצטרפת להם התשובה. ולית לך מאן דקאים קמי תשובה - ואין לך מי שעומד בפני התשובה.

הקדמה: לעיל התבאר כי הבינה נקראת 'תשובה', וכתב הרמ"ק (פרדס רימונים

שכ"ג פכ"ג ע' תשובה) שיש בזה שתי בחינות, 'תשובה סתם' ו'תשובה שלימה'. ובאור הענין, כי הנה הבינה בעצמותה היא כולה רחמים, אך החלקים החיצוניים של הבינה הם שורש הדינים. נמצא כי אע"פ שהבינה משפעת רחמים, היא גם שורש הדינים ותובעת שהכל יתנהג בדין. לכן כאשר מתעורר הדין בעבור העוונות, תובעת הבינה את קיום הדין ומסתלקת מלהשפיע רחמים, ואז נפגמים מן הדין המדרגות המקבלות מן הבינה. והתשובה יש בה שני ענינים, הראשון הוא כאשר שבה הבינה להשפיע רחמים נקראת 'תשובה סתם'. והשני הוא תיקון הפגם של כל המדרגות שהם הדינים האחוזים בהם, ותיקון זה הוא על ידי שמשיבה הבינה את כל המדרגות אליה וממתקת את כל הדינים. ואז נקראת הבינה 'תשובה שלימה' כיון שנתקנו כל המדרגות מן הפגם. ובפירוש הרמ"ק במאמרינו מבאר ע"פ הקדמה זו שגם במלכות יש את שני סוגי התשובה 'תשובה סתם' ו'תשובה שלימה'.

מבאר שגם המלכות נקראת תשובה, ומקשה מדוע נקראת כן כי לכאורה אין בה ענין התשובה.

תא חזי - בא וראה, שאף שאנו יודעים שספירת הבינה נקראת תשובה, מכל מקום אפילו כנסת ישראל שהיא ספירת המלכות, גם היא תשובה אקרי - נקראת תשובה, ומבאר מדוע נקראת כן המלכות. ואי תימא - ואם תאמר שלא נקראת המלכות 'תשובה' אלא בדרך לשון מושאל מבינה, כיון שהמלכות דומה לבינה, כי שתיהן הן בחינת נוקבא המקבלות שפע מן המשפיע ומשפיעות אותן למדרגות שתחתיהן, אבל אין לה פעולת התשובה כפי שיש בבינה כי תשובה עלאה בכל אתר לא שכיח - 'תשובה עלאה' שהיא הבינה לא נמצאת בכל מקום, כי לכאורה לא נמצאו פעולות התשובה אלא אצל הבינה ולא אצל המלכות.

נפשי צמאה לדעת
כל רז סודך

זוהר הקדוש המבואר < עם פירוש "הכתר והכבוד"

ביאור בשפה ברורה הפותח את לב הלומד, עם מקורות וביאורים על פי גדולי המפרשים

